

Hvis man prøver at finde den erkendelsesinteresse, som styrer den iøvrigt noget forvirrede fremstilling, kan den beskrives som spørgsmålet om hvilke organisatoriske, økonomiske og reguleringsmæssige rammer, som fremmer udviklingen af samfundsmæssigt ønskværdige serviceformer. Det nærmeste rapporten kommer et svar er i tilløbet til en argumentation, især baseret på de franske erfaringer, som efter debatten om de-regulering og liberalisering genindsætter staten i en nøglerolle som formidler af kapital og organisation. Kun staten kan løse problemet med, at der ikke er noget udbud, før der er en efterspørgsel, og at der ikke er nogen efterspørgsel før udbuddet gør det attraktivt at investere i de tekniske apparater, som skal til, for at den teledistribuerede service kan nå ud til den endelige forbruger.

I afsnittet om pengeinstitutterne betones det, at disse har været en motor i udviklingen af de muligheder for serviceydelser, som ligger i telematikken. Bankerne har taget de nye muligheder i brug for at forsøge at dæmpe omkostningerne, rationalisere og måske prisbelægge hidtidige gratisydelser. Ikke mindst har de søgt efter metoder til at bekæmpe checkforbruget og -misbruget. Målet har været færre checks og færre banale ansigt-til-ansigt ekspeditioner. Som enhver kan se af disse års bakregnskaber er det ikke helt gået efter forventning. Omkostningerne er blevet ved med at sige, bl.a. fordi kunderne har reageret på de nye muligheder med at ønske hyppigere kontakt til deres bank, teknologisk formidlet eller ej. Ydermere har de nye muligheder for gennemrational bankdrift givet nye aktører lyst til at lege bank på et højteknologisk grundlag, i Danmark bl.a. forsikringsselskaberne, i udlandet ikke mindst store detailhandelskæder.

Home banking er ikke blevet den store succes blandt flertallet af kunder, som stort set ikke har brug for ydelserne (hvad enhver undtagen konceptets åbenbart noget verdensfjerne og overprivilegerede ophavsmand kunne ha-

ve sagt sig selv). Bank of Scotland har taget konsekvensen og ændret navnet på sin service til Home and Office Banking. På dette niveau synes der at være en vis raison i sagen.

I afsnittet om de franske erfaringer skitseres de privilegier, den franske trykte presse er blevet tildelt, når det gælder udviklingen og udnyttelsen af nye informationsteknologisk bårne ydelser. De har ikke alle sammen noget med journalistik og nyheder at gøre. De såkaldte messengeries roses, dvs. interaktive, erotiske meddelelsestjenester, har skabt interesse og indtjent penge for store dele af den øvrige udvikling. Her savner man i bogen i høj grad eksempler, for det mest vidtløftige i beskrivelsen af messengerierne er afsnitoverskriften: Den pakkekoblede erotik - telematikens højoktane drivmiddel. Forfatteren af dette afsnit synes imponeret af den folkelige opfindsomhed og meddelelseslyst, som ligger bag messengerierne. Beundringen hos læseren blegner dog, når man i en note ser, at de er animée, hvad forfatteren i første omgang oversætter til overvågede. Hvad der virkelig synes at være tale om er ikke, at brugerne kommunikerer med hinanden, men med et timelønnet ver-balerotisk phantom.

TDS i dagligvareforsyningen bliver i første omgang en sag mellem butikkerne og deres leverandører. Først senere kan perspektivet med tele-shopping komme til. Teleshopping betyder ikke for den almindelige forbruger, at han nu igen ligesom i halvtredserne kan få varerne bragt til døren af en bydreng. Forandringen kommer til at ligge i butiksstrukturen og distributionssystemerne. Man kan for nogle varegrupper forudse butikkernes forsvinden, således at detailhandelen bliver fuldt elektronisk, og kunden f.eks. så blot henter det købte ved en terminal. Men det er fremtidsmusik. For øjeblikket er den vigtigste udvikling bundet til kasseterminalerne i butikkerne og de øgede muligheder for styring af lager og pengestrømme.

Bogen har karakter af at være en meget foreløbig arbejdsrapport, og den prætenderer ikke andet. Det virker som om forfatterne selv har været nybegyndere i emnet ved projektets start, for læseren får stort og småt præsenteret i en ganske ustruktureret blanding, som ikke tyder på, forfatterne selv er kommet ud på den anden side, efter at have bevæget sig ind i stoffet. De tre sektorgennemgange er det mest vellykkede, medens de analytiske, teoretiske overvejelser og de bredere samfundsmæssige perspektiver kun bliver til forvirrede ansatser. Men der kommer jo flere rapporter fra projektet, hvor disse skævheder kan rettes op.

Lise Busk Kofoed og Gitte Marling: Kan man det? Om TV-forsøg i lokalområder. Projekt PIPPI - AUC nov. 1988. Video. Varighed: 25 min. - Pris: kr. 175,-.

Anmeldt af Bo Fibiger, Institut for informations- og medievidenskab, Aarhus Universitet.

Projekt PIPPI står for Plan, indflydelse og proces i sociale eksperimenter med informationsteknologi og er et følgeforskningsprojekt på AUC om teknologiforsøg i lokalsamfund.

Som led i projektet/projektrapporteringen er der udarbejdet en videoproduktion med titlen: Kan man det? - Om TV-forsøg i lokalområder.

I videoen fortælles om 3 danske forsøg med lokal-TV, der har fået tilskud fra Teknologistyrelsen, nemlig i Gellerup, i Vejle og på Fejøl. Forsøgene perspektiveres gennem erfaringer fra et større amerikansk forsøg i Reading, og

kommenteres af Arne Gaardmand fra Teknologistyrelsen og medieforskeren Frands Mortensen.

Ideen med at formidle projekterfaringer gennem videomediet er god, fordi det giver mulighed for at viderebringe erfaringer på en mere konkret og sanselig måde. Men når man producerer en video er det vigtigt at gøre op med sig selv, hvad det er man vil: Om man vil lave en TV-udsendelse, der kan stå alene. Eller om den skal fungere som et supplement til andet materiale (foredrag/teksthefte osv).

Denne videoproduktion er ikke suppleret med andet materiale, men i en lille pjece om videofilmen oplyses det, at den vil blive fulgt op med en vurdering af forsøgene i bogform i foråret 1989. Jeg har fået oplyst, at denne rapport endnu ikke er færdig.

Jeg mener ikke, at denne videofilm kan stå alene som formidler af et budskab, men at den kan være et fint supplement i en studiekredssammenhæng eller i forbindelse med et foredrag. Og måske vil den få en ny funktion som dokumentation i forbindelse med den endelige rapport.

Frands Mortensen siger i sit indlæg, at forsøg med lokal-TV kræver grundig planlægning. Det gør en enkeltstående videoproduktion også, og det er især her dette formidlingsforsøg har sine svagheder.

Allerede før produktionen blev sat i værk, skulle der have ligget en klar ide om, hvilken status produktionen skulle have: som selvstændig helhed eller i samspil med andre medier.

Som led i en forskningsformidling er det også vigtigt, at producenterne er klar over, hvilken historie de vil fortælle. Når jeg placerer videofilmen som egnet i forbindelse med studiekredsarbejde er det bl.a. fordi den har en udpræget collagekarakter. Vi starter med en præsentation af de danske byforsøg, men præsentationen rejser ikke af sig selv de problemstillinger, som filmen vil have frem. Der-

for vrimler det overalt i filmen med mere eller mindre retoriske spørgsmål. Den indsatte medieforsker i slutningen kommer til at fortælle sin egen historie, løsrevet fra de empiriske erfaringer i forsøgene. Det overblik over den fortællemæssige helhed, som skulle have været et led i briefing af medieforskeren, er tilsyneladende helt fraværende.

Når jeg hæfter mig ved specielt dette punkt, hænger det sammen med, at Frands Mortensen faktisk giver bidrag til en mulig historie, der kunne have fungeret som ramme om videofilmen: hvorfor er det ikke gået i Danmark på samme måde som i Reading? Hvorfor er det ikke lykkedes i de danske forsøg at skabe et velfungerende lokalt netværk via TV-mediet? En klar forhåndsformulering af disse spørgsmål ville have givet en styret tilgang til beskrivelsen af de danske forsøg.

Den manglende forhåndsplanlægning slår også igennem i de enkelte delindslag. Mest udpræget i afsnittet om Reading, der klart bærer præg af, at optagelserne ikke er foretaget med henblik på den senere videofilm. Generelt er det fortrinsvis teksten, som fortæller de enkelte delhistorier, med det resultat at billederne i en række tilfælde kommer til at arbejde mod teksten.

Videofilmen er produceret i samarbejde med TV-Brabrand i en ikke alt for gennemført VHS-teknik. Når jeg påpeger dette, skyldes det, at teknikken er med til at bestemme målgruppen for filmen. Den vil givetvis fungere udmærket i græsrodssammenhænge, hvor blot det at få billeder på skærmen ofte er en bedrift. Men som led i en egentlig forskningsformidling, hvor det også drejer sig om at nå ud til kredse uden for miljøet selv, burde det tekniske niveau have været lagt højere.

Egentlig har jeg ikke lyst til at lyde som en vranten anmelder, for jeg synes at videofilmen er et godt initiativ, og på ideplanet en god måde at formidle netop denne type

stof på. Jeg er også klar over, at økonomien sætter sine egne grænser for projekter af denne type.

Mine mere kritiske bemærkninger skal derfor opfattes som et bidrag til en afklaring af, hvilke krav vi må stille til forskningsformidling, også gennem videomediet: bevidsthed om målsætning og medievalg, klar strukturering af stoffet og en høj teknisk kvalitet. En oplagt ide er ikke nok til at bære budskabet igennem.

Lars Qvortrup: Det levende eller det døde samfund: Nye veje i informationsteknologiens organisering. Publ. nr. 7. Teknik-Samfund Initiativet, Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd, Kbh. 1988, 233 s.

Anmeldt af: Carsten Y. Hansen, Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa.

Kollektiv ansvarlighed og socialt fællesskab er begreber, der atter trænger sig på. Samtidig med en erkendelse af, at individet ikke kan undslå sig sine moralske forpligtelser ved henvisning til systemets inadekvate strukturer. Således befinder vi os for enden af en epoke, hvor begrebet velfærd blev forbundet med opbygningen af institutioner til tilfredsstillelse af menneskers behov og udformningen af stadig mere detaljerede regelsæt til styring af den menneskelige adfærd. Vi taler om nødvendigheden af at styrke de sociale netværker, de folkelige fællesskaber, græsrodsaktiviteter osv. i erkendelse af, at den stadig mere rationelle organisering af velfærdssamfundet skete på bekostning af og uden at kunne erstatte de selvorganiserede sociale fællesskaber, som var skabt af

mennesker, der ikke kendte begrebet selvrealisering, men nok dagligdagens realisme.

Lars Qvortrup placerer sig med sit kæmpe essay Det levende og det døde samfund blandt de nye moralister. Titlens modsætningspar henter han hos Jürgen Habermas, der skelner mellem systemverden og livsverden, hvor den første er kendetegnet ved teknokratisk rationalitet og den sidstnævnte ved social fornuft. Et samfund udviklet i pagt med den teknokratiske rationalitet bliver et dødt samfund, fordi det ikke blot er informationsteknologien der udvikles, men tillige den samfundsmæssige organisering af informationsteknologien. Omvendt vil det levende samfund være kendetegnet ved at informationsteknologien organiseres som led i at tilvejebringe mulighederne for at etablere det samfundsmæssige fællesskab: den samfundsmæssige konsensus.

I bogen diskuterer Lars Qvortrup hvorledes man kan anvende informationsteknologien inden for flere felter, samtidig med at dens anvendelse bidrager til etableringen af en social konsensus. Mest plads anvendes på at redegøre for forsøgene med de såkaldte telehuse og for informationsteknologiens indtog i biblioteksvæsenet.

Pragmatikeren Lars Qvortrup stikker dog også hovedet frem, idet det er et underliggende tema i bogen, at informationsteknologien i fremtiden vil give humaniora og samfundsvidenskab en central placering side om side med natur- og teknisk videnskab.

I sin analyse af telehus-forsøgene anlægger Lars Qvortrup en på én gang visionær og kritisk indfaldsvinkel. Han tror på at disse projekter er en selvorganisering fra neden, en social opfindelse, og er ikke bange for at placere dem i forlængelse af andelsbevægelsens tradition. Omvendt har han også et skarpt blik for svaghederne i konceptet: at

grupper med størst umiddelbart behov ikke behøver fællesskabet, fordi har mulighederne for at blive selvulpne som følge af prisudviklingen hardwaren. Kritikken antydes, og t kan kun være udstrakt loyalitet, r får ham til at undlade at drage inklusionerne. Bl.a. at hele telekonceptet bygger på at Planstyrelsen tog telekommunikationsbranchens edbåndsvision alvorligt, også efter den var blevet ynkeligt amputeret i et fællesantennemonopol, det såldte hybridnet.

rfor kan det heller ikke undre at n i bogen ikke får svar på hvorfor t netop skulle være i udkantsamfundene at der er særligt behov for at nopruste det sociale fællesskab nem informationsteknologien. De ciale netværk er da ikke af en bedbeskaffenhed i byerne. Hvis der rkelig havde været et behov for ivates anvendelse af informationsteknologien i dag, ville man for ngst have set at telehuse var skudt i de større byer. Med mængden af divider havde det da umiddelbart ret økonomisk rentabelt.

dstede del af bogen er et forsøg på formulere en teori om informationsteknologi. På grundlag af system-livsverden metaforen går Qvortrup med på n opfattelse at samfundet består to sfærer, én styret af en teknisk fornuft, og én styret af den llemmenneskelige kommunikation. Informationsteknologien ses imidlertid m en kvalitativt anderledes teknologi. Hvor den traditionelle teknolog primært bearbejdede den viljesløse natur, og først afledt deraf, menneskene og deres sociale organisationer, der bearbejder informationsteknologien mennesker som om de tilhørte den viljesløse natur. "Informationsteknologien adskiller sig nemlig a den naturvidenskabelige baserede knologi derved, at både dens primære og dens sekundære objekt er mennesker og sociale organisationer" . 208).

t er en utrolig spændende tankegang, som jeg dog ikke er enig i.